

Muistoja

Mauno Mäkelä, Kerrankin hyvä kotimainen. Toim. Kalevi Koukkunen. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY 1996. 311 s.

Matti Kassila, Mustaa ja valkoista. Helsinki: Otava 1995. 335 s.

On joitain asioita, joihin lamat ja suhdanteet eivät tunnu koskaan vaikuttavan, ja yksi niistä on muistelmakirjallisuuden virta. Suomalaisilta best seller-listoilta löytyy aina jokunen poliitikon, televisiotähden tai muuten merkittävän julkisuuden henkilön teos jaettavaksi tuhansilla isän- tai äitienpäivillä. Elokuva-alan muistelmat ovat harvoin aivan myyntitilastojen kärjessä, mutta menekkinsä lienee niilläkin – sen verran suuren osan ne muodostavat alan julkaisujen joukosta.

Entä mitä muistelmateoksilla on tarjottavanaan elokuvahistorioitsijoille – sen ilmeisimmän vaikei vähöksyttävimmän, eli enemmän tai vähemmän viihdyttävän lukukokemuksen lisäksi? Tietyissä mielessä muistelmilla on aina funktio tutkimuskohteena, osana julkisuuden henkilön kokonaiskuvaa. Näin esimerkiksi tähtinäyttelijöiden muistelmat saattavat olla merkittäviä juuri sinnä tavassa, jolla ne *vahvistavat* myyttiä, ei myyttien *purkamisessa* tai *analyysissä* (ja myytin ”taakse kurkistaminen” taas voidaan nähdä yhtenä tähteyden omimmista toimintamekanismeista).

Muistelmateos voi yhtä hyvin toimia myös tutkimukseen vertautuvana lähdekohtena – tosin sillä varauksella, että tie-

don tarkistaminen on usein vaikeampaa, kun sen taustalla on vain henkilökohtaisia muistikuvia; toisaalta tällaisen tiedon arvo on juuri siinä, että se ylittää kirjallisen ja kuvallisen aineiston rajat.

Joissain ideaalitapauksissa muistelmateos voi palvella hyvinkin monenlaisia tarkoituksia. Esimerkiksi Lasse Pöystin kolmiosainen muistelasarja (1990-1992) vakuuttaa yhtä hyvin henkilökohtaisena arkipäivän historiana, värikkäänä kulttuurihistoriana kuin (ainakin teatterin suhteen) vaikkapa taideteorianaa.

Mauno Mäkelän ja Matti Kassilan muistelmat täyttävät kumpainkin informatiivisuuden vaatimuksen. Molemmat tarjoavat runsaasti uutta tietoa elokuvantekemisen taustoista ja samalla leikkaavat kiinnostavalla tavalla monien elokuva-alan ulkopuolistenkin henkilöiden vähemmän tunnettuja toimia. Kummassakin teoksessa törmätään esim. Ilmari Kiantoon, Mika Waltariin ja Urho Kekkoneseen.

Mäkelä-kirjan tärkein anti informaation tarjonnan lisäksi on varmasti siinä, miten se riveillä ja rivien välissä valaisee pienessä maassa toimineen elokuvatuottajan mentaliteettia. Teksti perustuu Kalevi Koukkusen vuonna 1983 tekemiin ja sittemmin kirjan muotoon saatamiin haastatteluihin, jotka on puettu kokonaan Mäkelän ensimmäisen persoonan kerronnaksi, ilman suoraa haastattelijan ääntä.

Mäkelä ei mitenkään peittele sitä, että tuottajana hänellä oli aina päällimmäisenä mielessä raha. Hän esimerkiksi tunnustaa useaan otteeseen avoimesti, että Fennada lähti mielellä tekemään elokuvia SF:n

tai muiden yhtiöiden menestyksen pohjalta. Ja Fennadan arvokkaiden klassikkofilmatisointienkin (Ilmari Kianto, Joel Lehtonen...) taustalla oli taiteellisten pyrkimysten ohella myös vastaavien näytelmäsovi-
tusten menestys kesäteatterissa.

Tuottajan maailmaan kuuluu myös, että suurempia päätöksiä tehdään suljetuissa kabineteissa poliitikkojen tapaan – ja poliitikkojen kanssa. Edelleen, elokuvatuottajan tiettyyn vaatimattomuuteen varsinaisen elokuvanteon kysymyksissä yhdistyy kääntöpuolena melko suureellinen näkemys muista seikoista: Mäkelä esimerkiksi katsoo jokseenkin yksin perustaneensa sekä Suomen elokuvasektin että Kamerataidekoulun.

Tällaisista pienistä liioitte-
luista huolimatta ja osin juuri niiden vuoksi Koukkusen toimittama haastattelukirja on erinomainen lisä studioaikaa käsittelevään kirjallisuuteen, etenkin kun Fennada on pitkään jäänyt SF:n ja Suomi-Filmin pimentoon. Teos on henkilöha-
kemiston, huomautusten ja filmografian suhteen myös huolella toimitettu. Tekstissä on kuitenkin melko tavalla toistoa, ja se etenee välillä raskaasti ja epäloogisesti anekdoottien pohjalta. Vielä kriittisempi toimintustyö ei olisi ollut haitaksi.

Kassilan kirja on sen sijaan hiottu ja taitavasti rakennettu kokonaisuus, joka käyttää (elokuvallisesti?) moninkertaista ta-
kaumatekniikkaa. Se alkaa Kassilan tuoreimmasta elokuvasta *Kaikki pelissä* ja päättyy siihen lopulta takaisin. Välillä kuljetaan sotavuosien kautta traaksepiin lapsuuteen ja siitä kronologisesti mykypäivään, kuitenkin tuon tuosta ennakoiden tai palaten vanhoihin teemoihin, lankoja yhteen vetäen.

Tällainen rakenne palvelee Kassilan vahvasti psykologisoivaa pohjavirettä: pyrkimyksenä on jatkuvasti pohtia syitä ja seurauksia ja selittää nykyisyyttä menneellä. Tämä pätee yhtä hyvin elokuvatuotannon muutoksiin kuin henkilökohtaisempiin kokemuksiin (perheen rikkoutuminen, alkoholismi). Toisinaan selittäminen saa saarnan sävyjä, kuten Kassila itseironisesti toteaaakin, mutta joukossa on myös kosolti erinomaista analyysiä niin Kassilan omista

elokuvista, niiden sijoittumisesta (elokuvan) historiaan kuin tuotantojärjestelmien toiminnasta.

Kassilalla onkin poikkeuksellisen laaja kokemus sekä studioaikakauden kaikista suuryhtiöistä että valtionpalkinnon ja elokuvasäätiön eri vaiheista. Kun hänellä lisäksi on tarkka analyttinen silmä ja kyky kirjoittaa, tuloksena on antoisa muistelmateos, joka monin paikoin ylittää muistelmien totut rajat. Esimerkiksi monen

elokuvan valmistusprosessia – aiheen valinnasta ja käsikirjoituksen muokkauksesta kuvaukseen, leikkaukseen ja vastaanottoon – valaistaan niin kiinnostavasti, että lisääkin kysymyksiä herää. Olisiko jonkin yksittäisen elokuvan vaiheissa (Radio tekee murron, Elokuu, Lasisydän, komisario Palmut?) ainesta vaikkapa kokonaiseen kirjaan?

Kimmo Laine